Mnemòsine

Revista Catalana de Museologia

Número 16, any 2026

Construir un relat “amb” la comunitat: museologia participativa i representació del poble gitano al Museu d’Història de Catalunya

Raquel Castellà i Perarnau, Jordi Principal

13/10/2026

Abstract

L’exposició *El poble gitano de Catalunya: història i cultura*, presentada al Museu d’Història de Catalunya (MHC), constitueix una experiència significativa per reflexionar sobre els límits i les potencialitats de la museologia social i participativa contemporània. El projecte parteix de la voluntat de fer visible una història llargament absent dels relats museístics i historiogràfics, però també de revisar les formes a través de les quals les institucions patrimonials construeixen, legitimen i transmeten aquests relats.

A partir d’un ampli procés de cocreació amb entitats, referents i membres de la comunitat gitana catalana, l’exposició incorpora testimonis, memòries orals, materials familiars i formes d’autorepresentació dins el discurs museogràfic. L’experiència planteja qüestions centrals per a la museologia contemporània: qui té dret a explicar la història, quines memòries són reconegudes institucionalment i fins a quin punt els museus estan disposats a compartir espais reals de decisió. L’experiència posa de manifest la necessitat de revisar no només els continguts dels museus, sinó també les formes de producció del relat històric i patrimonial.

Introducció

En les darreres dècades, els museus d’història han iniciat un procés de revisió crítica dels relats tradicionals del passat amb l’objectiu d’incorporar-hi experiències i col·lectius que han quedat parcialment absents o invisibilitzats dins les narratives institucionals. En aquest context s’inscriu l’exposició *El poble gitano de Catalunya: història i cultura* (del 2 d’octubre de 2025 al 13 de setembre de 2026), presentada al Museu d’Història de Catalunya (MHC), una mostra dedicada a explicar la trajectòria històrica, cultural i social del poble gitano des dels seus orígens fins a l’actualitat.

La mostra neix amb una doble finalitat. D’una banda, reconèixer i fer visible la presència històrica del poble gitano a Catalunya, documentada des del segle XV, però sovint relegada a posicions marginals dins els discursos historiogràfics i museogràfics. De l’altra, explorar noves formes de construcció del relat patrimonial a partir de metodologies participatives i processos de cocreació amb les comunitats representades.

L’exposició coincideix, a més, amb dues commemoracions significatives: el sisè centenari de l’arribada documentada del poble gitano a la Corona d’Aragó i el 275è aniversari de la Gran Batuda de 1749, una de les

principals operacions repressives contra la població gitana impulsades per la monarquia borbònica. Aquest marc commemoratiu ha permès vincular memòria històrica, reparació simbòlica i reflexió crítica sobre les formes de representació museística.

L'exposició no es planteja únicament com un projecte de difusió històrica, sinó també com un espai de reparació simbòlica, de reconeixement i de revisió crítica dels relats dominants. En aquest sentit, el projecte s'ha construït a partir de metodologies participatives i processos de cocreació amb membres de la comunitat gitana, incorporant testimonis, experiències i memòries directes dins el discurs expositiu.

Una història absent dels relats oficials

La història del poble gitano forma part inseparable de la història de Catalunya. Les comunitats rom van arribar a Europa procedents del subcontinent indi i es van establir progressivament en diferents territoris del continent. A Catalunya, la seva presència està documentada des del segle XV i, des d'aleshores, han contribuït de manera decisiva a la configuració cultural i social del país.

Malgrat aquesta presència secular, el poble gitano ha estat tradicionalment representat des d'una mirada externa, sovint marcada pel prejudici, l'estereotip o la folkloització. Quan apareixia en els discursos institucionals, moltes vegades ho feia reduït a tòpics vinculats a la marginalitat, a l'exotisme o a determinades expressions culturals descontextualitzades.

L'exposició parteix precisament d'aquesta absència. No es tracta només d'explicar una història desconeguda, sinó també de reflexionar sobre els mecanismes que han fet possible aquesta invisibilització. Perquè els silencis dels museus i dels relats històrics també formen part de la història.

La mostra aborda episodis de discriminació i persecució sistemàtica, des de les primeres pragmàtiques d'expulsió fins a la Gran Batuda de 1749, passant pels intents d'assimilació forçada, la prohibició de la llengua o les polítiques de control social. Però al mateix temps reivindica les aportacions culturals, socials i artístiques del poble gitano a la societat catalana.

Patrimoni, representació i participació

Durant molt de temps, els museus han construït els seus relats des d'una posició d'autoritat cultural gairebé incontestable. Les institucions patrimonials seleccionaven els objectes, definien els discursos i interpretaven les comunitats representades des d'una mirada externa i generalment omniscient.

En les darreres dècades, però, els estudis crítics sobre patrimoni han qüestionat profundament aquesta concepció tradicional i han posat l'accent en la dimensió social i política dels processos patrimonials. Avui sabem que el patrimoni no és una realitat fixa ni neutral, sinó una construcció social vinculada a processos de memòria, identitat i representació.

Aquest canvi de paradigma obliga també els museus a replantejar-se el seu paper i a assumir que les comunitats representades en els seus espais expositius no poden ser únicament objectes d'exhibició, sinó subjectes actius en la definició dels relats patrimonials. Des d'aquesta perspectiva, el patrimoni no es limita a la conservació d'objectes materials, sinó que incorpora també memòries, experiències, pràctiques culturals i formes de representació col·lectiva.

El cas del poble gitano és especialment significatiu en aquest sentit, ja que la seva presència dins els relats museogràfics ha estat històricament limitada o condicionada per visions exotitzants i estereotipades. Per això, des de l'inici del projecte, una de les preguntes centrals va ser: com construir una exposició sobre el poble gitano sense reproduir les mateixes dinàmiques històriques de representació? Com deixar de parlar "sobre" una comunitat per començar a construir un relat "amb" la comunitat?

Aquesta qüestió va marcar l'inici, però també tot el procés de treball.

El procés participatiu i la cocreació

L'exposició es va articular a partir d'un ampli procés de participació comunitària amb entitats, associacions, activistes, investigadors, famílies i referents de la comunitat gitana de diferents territoris de Catalunya. Des de l'inici, el projecte plantejava la necessitat d'evitar una mirada exclusivament institucional i de generar espais de discussió i de treball compartit.

El procés de conceptualització es va desenvolupar mitjançant grups de treball, entrevistes, trobades i dinàmiques participatives que van permetre construir una xarxa estable de diàleg entre la institució i la comunitat. Un dels elements més rellevants del procés va ser que aquests espais participatius no funcionaven únicament com mecanismes de consulta, no es limitaven a recollir opinions o validar propostes ja definides. Al contrari, sovint reformulaven els plantejaments inicials i incidien directament en la construcció del relat expositiu.

La mateixa idea de participació desplegada des del MHC, basada en la corresponsabilitat i la presa de decisions compartida, va fomentar que les aportacions de les persones participants influïssin i tinguessin un rol determinant tant en el discurs museogràfic com en la definició dels seus eixos interpretatius.

El procés, tanmateix, no va estar exempt de tensions, contradiccions i dificultats. Treballar des de la participació comunitària implica assumir que el discurs institucional pot transformar-se, que dins les comunitats conviuen visions diverses i que la confiança només es construeix a través del temps i del compromís mutu. Per aquest motiu, el procés es va concebre com un exercici continu de cocreació i negociació.

Una de les conclusions principals va ser la impossibilitat d'oferir una visió homogènia de la comunitat gitana catalana. Les diferents experiències territorials, socials, culturals i religioses posaven de manifest una realitat plural i complexa, allunyada de perspectives simplificadores o essencialistes sobre el poble gitano.

Els reptes de la museologia social

La construcció d'un marc o espai de confiança es manifestà com una de les qüestions centrals del projecte, atès que és un dels principals reptes dels processos participatius. Les relacions comunitàries requereixen temps, constància, continuïtat, recursos i corresponsabilitat, mentre que les institucions sovint treballem condicionades per calendaris administratius i terminis expositius.

Aquesta tensió entre els ritmes institucionals i els temps necessaris per consolidar vincles sòlids va obligar el museu a revisar no només els seus discursos, sinó també les seves formes de treball i les dinàmiques de relació amb la comunitat. El repte no consistia únicament a incorporar mecanismes participatius dins l'exposició, sinó a consolidar xarxes de col·laboració capaces de mantenir-se més enllà del projecte expositiu, per tal de donar sortida al compromís d'incorporar al mateix relat del museu aquestes noves narratives.

Al mateix temps, el procés va posar de manifest els límits de la participació comunitària. Hi ha el risc que la participació esdevingui una pràctica merament simbòlica, sense una transferència real de capacitat de decisió. Per això, no pot entendre's només com una metodologia tècnica, sinó com una qüestió política i social vinculada a la democratització cultural.

El veritable impacte d'aquestes experiències no rau únicament en el resultat expositiu final, sinó en la capacitat de generar espais de reconeixement mutu, confiança i col·laboració entre institucions i comunitats, per tal de donar continuïtat a aquesta relació construïda a partir del projecte.

Més enllà del folklore

Un dels principals objectius de l'exposició era superar les visions simplificades i folkloritzades del poble gitano que sovint han predominat en l'imaginari col·lectiu. Expressions culturals com el flamenc o la rumba catalana formen part indissociable de la cultura gitana, però reduir tota una comunitat a aquests elements significa menystenir i invisibilitzar-ne la complexitat històrica, social i cultural.

La mostra proposa una mirada més àmplia i plural, i incorpora aspectes vinculats a la memòria, la persecució, la resistència cultural, les transformacions socials contemporànies i la pluralitat interna de les comunitats gitanes catalanes.

Precisament, una de les principals aportacions del procés participatiu va ser evidenciar la multiplicitat de trajectòries, experiències, identitats i memòries que conviuen dins aquestes comunitats. Lluny de qualsevol visió homogènia, el projecte posa de manifest que no hi ha una única manera de ser gitano.

Museografia crítica, patrimoni i autorepresentació

Des del punt de vista museogràfic, l'exposició combina objectes històrics, fotografies, audiovisuals, documents, testimonis personals i materials procedents de col·leccions familiars i comunitàries. Aquesta proposta respon a una concepció ampliada del patrimoni, que incorpora no només materialitat, sinó també memòries orals, experiències viscudes, pràctiques culturals i relats de vida.

Els testimonis audiovisuals i les més de cent setanta entrevistes realitzades arreu de Catalunya i el Llenguadoc van permetre construir una narrativa més humana, diversa i complexa. Molts dels objectes exposats no són peces extraordinàries o excepcionals des d'una perspectiva museística tradicional, però tenen un gran valor simbòlic i emocional per a les persones que els han conservat i compartit.

Aquesta aposta implica ampliar la mateixa noció de patrimoni. El patrimoni no és només un conjunt d'objectes excepcionals conservats dins una vitrina; també és memòria oral, experiència compartida, pràctica cultural, llengua, celebració, fotografia familiar o relat de vida.

Conscientment, aquesta experiència portava a qüestionar-nos les categories clàssiques sobre la legitimitat patrimonial i ens obligava a replantejar-nos preguntes fonamentals: què considerem digne de conservar? Què mereix entrar en un museu? Qui decideix què és patrimoni? I fins a quin punt les institucions estan preparades per incorporar formes de patrimoni menys convencionals?

Aquestes qüestions van travessar constantment el treball de l'equip del museu i van comportar la necessitat de revisar coneixements assumits prèviament, així com d'adoptar una mirada crítica capaç de posar en dubte els mateixos pressupòsits de la institució i el paper tradicional del museu i dels conservadors i les conservadores com a únics guardians del patrimoni.

En aquest sentit, l'experiència posa de manifest que els museus contemporanis ja no poden entendre's també com a espais de mediació cultural, debat públic i construcció d'imaginaris socials. Els processos participatius transformen el museu en un espai d'escolta, negociació i reconeixement mutu, on les comunitats no només han de ser objecte de representació, sinó també subjectes actius en la construcció del relat.

Aquesta perspectiva implica assumir que els museus no són institucions neutrals. Quan una institució selecciona determinades memòries, imatges o narratives, participa activament en la configuració de l'imaginari col·lectiu i en la definició de quines experiències adquireixen visibilitat pública.

Per aquest motiu, incorporar comunitats històricament invisibilitzades no és només una qüestió de representació cultural, sinó també de justícia simbòlica. Obrir espais perquè aquestes veus formin part del relat museístic significa reconèixer trajectòries històriques sovint silenciades i contribuir a construir formes més inclusives de memòria col·lectiva. En el cas del poble gitano, això implica també restituir una part de la dignitat i del reconeixement

històric del qual la comunitat ha estat sovint despossëïda.

Estructura de l’exposició

Després d’un llarg procés de treball conceptual, historiogràfic i museogràfic, l’exposició es va estructurar en diferents àmbits cronològics, que, en els darrers espais, donaven pas a blocs temàtics centrats en la realitat contemporània del poble gitano. Aquesta estructura permet recórrer la història del poble gitano des dels seus orígens fins al present a través d’un itinerari que combina documents històrics, objectes, fotografies, audiovisuals, testimonis orals i recursos interpretatius.

—Bh?rat: els orígens

El primer àmbit, titulat “Bh?rat”, introdueix els orígens geogràfics i culturals del poble rom al nord-oest de l’Índia. A partir d’estudis lingüístics, històrics i genètics, l’espai explica l’origen indi del poble gitano i els processos migratoris de les primeres comunitats romanies. La llengua romaní hi ocupa un paper central, ja que permet rastrejar els desplaçaments històrics de les comunitats romanies a través de les influències lingüístiques conservades en el vocabulari i les estructures gramaticals.

—L’arribada a Europa

El segon bloc se centra en l’arribada a Europa i en la configuració progressiva de la identitat gitana. Mapes, itineraris i recursos visuals permeten entendre la dimensió transnacional del poble rom i la complexitat dels processos de mestissatge cultural produïts durant els desplaçaments.

—Destinació: Catalunya

L’àmbit “Destinació: Catalunya” aborda l’arribada documentada dels primers grups gitanos a la Corona d’Aragó durant el segle XV i contextualitza les primeres relacions amb la societat receptora. La mostra explica com l’interès inicial provocat per l’exotisme, la música o les habilitats comercials dels grups arribats d’Orient va donar pas progressivament a mecanismes de control, estigmatització i exclusió.

—La persecució i la Gran Batuda

Un dels eixos centrals del recorregut és l’espai dedicat a la persecució institucional exercida contra el poble gitano durant l’època moderna. L’àmbit analitza les pragmàtiques reials, les polítiques d’assimilació forçada, la prohibició de la llengua i les mesures de control social impulsades pels poders polítics. El recorregut culmina amb la Gran Batuda de 1749, presentada com un dels episodis més traumàtics de la història del poble gitano. Documents originals, ordres de detenció i recursos audiovisuals permeten entendre la dimensió d’una operació repressiva que va empresonar milers de persones gitanes, les va separar per gènere i les va sotmetre a treballs forçats amb l’objectiu de desarticular la comunitat com a grup cultural, i gairebé propiciant-ne l’eliminació física.

—La supervivència i la resistència

Els àmbits següents se centren en les estratègies de supervivència desenvolupades per les comunitats gitanes durant els segles XIX i XX. El recorregut mostra les dificultats econòmiques, la marginació social i la persistència de la vigilància policial i administrativa, però també reivindica les formes de resistència cultural construïdes al voltant de la família, la llengua, la música, els oficis tradicionals i les xarxes comunitàries.

La mostra dedica també una atenció especial a la construcció dels imaginaris associats al poble gitano. Examina com el romanticisme europeu i la cultura popular van contribuir a consolidar una imatge exotitzada i folkloritzada basada en el flamenc, la llibertat o la marginalitat, una construcció simbòlica que va conviure amb la persistència de la discriminació i l’exclusió social. En aquest marc, l’exposició inclou també un espai d’homenatge a les víctimes de l’esclavatge gitano a Romania i a les víctimes del *Samudaripen*, el genocidi gitano durant el nazisme.

—Franquisme i memòria contemporània

Els darrers àmbits històrics se centren en la repressió exercida durant el franquisme i en les formes contemporànies d'antigitanisme. La mostra aborda la persecució policial, la Llei de perillositat social, la repressió lingüística i la criminalització permanent de la població gitana durant bona part del segle XX. Els testimonis audiovisuals i les memòries personals ocupen aquí un paper central, ja que connecten els processos històrics amb experiències encara presents dins les comunitats gitanes contemporànies.

—Els gitanos avui: la veu pròpia

Després dels àmbits històrics, el recorregut expositiu fa un gir narratiu amb "Els gitanos avui. La nostra veu", un espai centrat en el present de les comunitats gitanes catalanes. Aquest àmbit constitueix un dels nuclis conceptuals més importants de l'exposició perquè trenca amb la idea del poble gitano com a subjecte explicat únicament des de fora. Aquí són les mateixes persones gitanes qui prenen la paraula i construeixen el relat en primera persona.

Fruit d'un ampli procés participatiu que va implicar més de cent setanta entrevistes realitzades arreu de Catalunya i al Llenguadoc, aquest espai es basa en el testimoni oral, la memòria viva i l'experiència quotidiana. La seva construcció responia a una demanda reiterada durant el procés participatiu: generar una exposició viva i centrada en les persones. Per aquest motiu, l'àmbit evita una lectura folkloritzant o essencialista de la identitat gitana, i mostra la pluralitat i complexitat de les comunitats contemporànies.

—Els gitanos al cinema: la construcció dels imaginaris

L'àmbit dedicat al cinema analitza críticament la representació del poble gitano a la gran pantalla. La mostra evidencia com el cinema ha oscil·lat tradicionalment entre dues representacions extremes: d'una banda, la marginalitat, la delinqüència o la pobresa; de l'altra, la folkloització vinculada al flamenc, l'exotisme i la passió. Ambdues mirades han contribuït a consolidar una visió simplificada i estereotipada de la comunitat gitana. Al mateix temps, l'espai posa en relleu l'aparició recent de cineastes, actors i creadors gitanos que qüestionen aquests imaginaris tradicionals i reclamen noves formes d'autorepresentació.

—Demà

El recorregut culmina amb una obra creada especialment per a l'ocasió per Gabi Jimenez, artista visual i activista gitanofrancès reconegut internacionalment. Abans d'elaborar la peça, Jimenez va consensuar-ne el contingut amb la comunitat gitana catalana a través de diversos grups de discussió. El resultat és una instal·lació concebuda com un homenatge al poble gitano català, que sintetitza el missatge de memòria, dignitat i futur que travessa tota la mostra. L'artista utilitza el llenguatge de l'art contemporani per transmetre l'orgull i la riquesa d'una cultura viva, i converteix l'obra en una expressió col·lectiva i en un exercici de museografia social i empoderament comunitari**.**

Del projecte expositiu al documental: Amaro Drom. Veus i memòria del poble gitano

Una de les derivacions principals del procés de recerca i participació comunitària que s'ha desenvolupat al voltant de l'exposició ha estat la producció del documental *Amaro Drom. Veus i memòria del poble gitano* (2026), dirigit per Guillermo Cruz i produït pel Museu d'Història de Catalunya. El projecte audiovisual neix de la voluntat de donar continuïtat al treball de documentació oral iniciat durant la preparació de la mostra i d'ampliar les possibilitats de difusió, preservació i reconeixement de les memòries recollides.

El documental, de setanta-set minuts de durada, construeix un relat coral a partir de més d'un centenar de testimonis de gitanos i gitanes de diferents generacions i territoris. A través de les seves experiències, els records i les reflexions, aborda qüestions com la memòria familiar i col·lectiva, l'antigitanisme, l'educació, el paper de les dones gitanes, la llengua, les transformacions culturals, les relacions comunitàries i les expectatives de futur. Lluny de plantejar una narració homogènia, el film posa en relleu la diversitat de trajectòries, identitats i posicionaments que conviuen dins el poble gitano.

Des d'una perspectiva museològica, *Amaro Drom* representa una prolongació significativa dels principis que van

orientar el projecte expositiu. Si la proposta museogràfica plantejava la necessitat de superar els models tradicionals de representació construïts exclusivament des de la institució, el documental trasllada aquesta mateixa reflexió al llenguatge audiovisual i situa les veus dels protagonistes al centre de la narració. Els testimonis no funcionen únicament com a fonts documentals que il·lustren un discurs històric preestablert, sinó que també constitueixen el material fonamental a partir de la qual es construeix el relat.

La producció del documental evidencia, al mateix temps, les possibilitats que ofereixen els processos participatius quan es conceben més enllà dels límits temporals d'una exposició. El conjunt d'entrevistes realitzades constitueix un corpus de memòria oral d'un valor històric, documental i patrimonial considerable, que permet preservar experiències sovint absents de les fonts escrites i dels arxius institucionals.

Estrenat públicament el 6 d'octubre de 2026 al Cinema Girona de Barcelona, *Amaro Drom* reforça la dimensió social del projecte i amplia els circuits de difusió d'aquestes memòries més enllà de l'espai museístic. La seva realització evidencia que la participació comunitària pot generar resultats que transcendeixen el format expositiu i contribuir a la consolidació de noves formes de producció i transmissió del coneixement històric.

En aquest sentit, el documental no s'ha d'entendre únicament com un producte complementari de l'exposició, sinó també com una expressió de la voluntat, per part del museu, de donar continuïtat a la relació que s'ha establert amb la comunitat gitana i de reconèixer la memòria oral com una part fonamental del patrimoni històric de Catalunya.

L'abast social de l'exposició: públics, recepció i significació institucional

L'exposició *El poble gitano de Catalunya: història i cultura*, que es va poder visitar al Museu d'Història de Catalunya entre el 2 d'octubre de 2025 i el 13 de setembre de 2026, va tancar les portes amb un total de 74.232 visitants, una xifra que la situa com l'exposició temporal més visitada de la història de la institució. Al llarg dels 348 dies naturals que va romandre oberta, la mostra va registrar una mitjana de 213,3 visitants diaris i va superar en un 95,3 % l'assistència de *Les presons de Franco*, que fins aleshores ocupava el primer lloc del rànquing històric del museu, amb 38.018 visitants.

Aquest resultat adquireix una significació especial si es considera tant la temàtica de l'exposició com el lloc que tradicionalment ha ocupat la història del poble gitano dins els relats museístics i historiogràfics sobre Catalunya. El fet que una mostra dedicada a una comunitat històricament poc representada hagi esdevingut la més visitada de la trajectòria del museu qüestiona la idea que els relats sobre col·lectius i experiències sovint relegats a una posició perifèrica o minoritària tenen un interès limitat per al conjunt de la societat.

La resposta del públic reforça la pertinència d'incorporar al relat històric general experiències, memòries i trajectòries que durant molt de temps n'han quedat al marge. En aquest sentit, l'exposició ha contribuït a situar la història del poble gitano no com un relat paral·lel o excepcional, sinó com una part constitutiva de la història col·lectiva de Catalunya, que interpel·la el conjunt de la ciutadania.

Tanmateix, l'assistència no es pot considerar, per si sola, una mesura de l'èxit del procés participatiu ni de la transformació de les percepcions socials. Les dades quantitatives permeten dimensionar l'abast públic de la proposta, però cal interpretar-les conjuntament amb altres elements qualitatius, com ara el grau d'implicació dels participants, la pluralitat de veus incorporades, les relacions establertes amb la comunitat i la continuïtat del projecte més enllà del període d'obertura de l'exposició.

Des d'aquesta perspectiva, la confluència entre una metodologia de treball participativa, una recerca històrica i documental extensa, la incorporació de testimonis en primera persona i una resposta de públic sense precedents al museu constitueix un resultat especialment significatiu. L'experiència posa de manifest que ampliar els subjectes i les perspectives des dels quals es construeix el relat històric no implica restringir-ne l'abast, sinó que pot contribuir a enriquir-lo i a fer-lo significatiu per a públics més amplis i diversos.

Conclusions: patrimoni, representació i museologia social

L'exposició *El poble gitano de Catalunya: història i cultura* no es planteja com un projecte tancat, sinó com el punt de partida d'un procés més ampli de diàleg, reconeixement i revisió crítica dels relats patrimonials. El projecte ha generat xarxes de col·laboració entre el Museu d'Història de Catalunya, entitats gitanes, investigadors, centres culturals i col·lectius socials que continuen actius més enllà de la mateixa exposició, i s'han obert noves possibilitats per repensar el paper dels museus en societats cada vegada més diverses i plurals.

En aquest sentit, l'experiència posa de manifest que construir relats més inclusius no consisteix únicament a incorporar nous continguts, sinó també a replantejar les formes de representació, les relacions de poder i les dinàmiques a través de les quals es produeix el relat museístic. La qüestió central no és només quines històries expliquem dins els museus, sinó des de quines veus, amb quines complicitats i mitjançant quines metodologies decidim construir-les.

El projecte defensa que el patrimoni gitano no pot limitar-se únicament a la memòria de la persecució o al reconeixement folklòric, sinó que ha de formar part dels relats centrals de la història social i cultural de Catalunya. Aquesta voluntat travessa tota l'exposició i es fa especialment visible en els àmbits finals, on el museu deixa de parlar únicament sobre el poble gitano per començar a construir espais perquè sigui la mateixa comunitat qui intervingui directament en la producció del relat patrimonial.

Així, l'exposició es converteix també en una reflexió sobre la memòria, el patrimoni i la capacitat dels museus de revisar i transformar les seves pròpies pràctiques. La museologia social obre la possibilitat d'impulsar institucions més dialogants, obertes i representatives de la diversitat contemporània, alhora que evidencia la necessitat de continuar desenvolupant models de treball compartit entre institucions i comunitats.

Els processos participatius no només transformen les exposicions; transformen també les institucions i les persones que hi treballen. Per això, l'exposició no conclou amb una idea de tancament històric, sinó amb una pregunta oberta sobre el present i el futur de la representació del poble gitano dins les institucions culturals catalanes.

Bibliografia

—J. Principal Ponce; R. Castellà i Perarnau, "El poble gitano de Catalunya: memòria, veu i identitat compartida", *L'Avenç: Revista de història i cultura* 524, 2025: 70.

—Algunes de les qüestions plantejades en aquest article ja havien estat presentades parcialment en la comunicació de Raquel Castellà i Perarnau "Participación comunitaria y construcción del relato patrimonial: la implicación del pueblo gitano en la exposición *El pueblo gitano de Cataluña: historia y cultura* del Museo de Historia de Cataluña", presentada al Congreso Internacional Patrimonio, Cuidados y Personas en un Mundo Resiliente (CIPAMUR), Madrid, 28 de maig de 2026.

—Una primera aproximació va ser presentada a la comunicació de Raquel Castellà i Perarnau "Entre institució i comunitat: cocreació, memòria i representació en l'exposició del poble gitano de Catalunya", presentada a la jornada *Patrimoni viu i patrimonialització comunitària*, Barcelona, 29 de maig de 2026.

-—Actualment, l'exposició ha rebut diversos reconeixements i premis, entre els quals destaquen el Premi Kherdipe Romaní Chibaqo, de Romanó Kher, atorgat per la tasca desenvolupada en la promoció i dignificació de la llengua romaní; el Premi FAGiC 2025, que va reconèixer especialment la capacitat de la mostra de donar veu a la comunitat gitana i de construir el relat expositiu des d'una perspectiva participativa; i el Premi Internacional Carabutsí-EMUGBA, concedit en reconeixement a la tasca desenvolupada a favor del poble gitano i, específicament, a la coordinació de l'exposició i a la contribució en la recuperació i preservació de la memòria oral gitana, així com al compromís amb la lluita contra l'antigitanisme i els estereotips.

Copyright